

16. Pryrodno-resursnyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy / B. M. Danylyshyn, V. S. Mishchenko, Ya. V. Koval [et al.]. – Kyiv : RVPS Ukrainy, 1999. – 716 p. 17. Evaluating participation in WFD river basin management in England and Wales : Process, communities, outputs and outcomes / David Benson, Oliver Fritsch, Hadrian Cook, Marylise Schmid // Land Use Policy. – 2014. – No. 38. – P. 213–222. 18. Naukovi zasady ratsionalnoho vykorystannia vodnykh resursiv Ukrainy za baseinovyim pryntsyptom / V. A. Stashuk, V. B. Mokin, V. V. Hrebin, O. V. Chunarov. – Kherson : Vydavnytstvo Hryn, 2014. – 320 p. 19. Optimal sequencing of water supply options at the regional scale incorporating alternative water supply sources and multiple objectives / Eva H. Y. Beh, Graeme C. Dandy, Holger R. Maier, Fiona L. Paton // Environmental Modelling Software. – 2014. – No. 53. – P. 137–153. 20. Burkinskiy B. V. Prognozirovanie resursno-ekologicheskikh i ekonomicheskikh transformatsiy (na primere primorskikh regionov) / B. V. Burkinskiy, V. N. Stepanov. – Odessa : IPREEI NAN Ukrainy, 2004. – 425 p. 21. Serbov N. G. Vliyanie prirodookhrannoy deyatelnosti na rashodovanie pervichnykh prirodnykh resursov v vodnom bassejne [The impact of environmental protection activities on the use of primary natural resources in the water basin] / N. G. Serbov // Vestnik Dnepropetrovskogo universiteta. Seriya "Ekonomika". – 2012. – Vol. 20, issue 6 (2). – No. 10/1. – P. 44–49. 22. Serbov N. G. Vliyanie ekonomiko-ekologicheskoy situatsii na proizvodstvennyu i khozyaystvennyu deyatelnost v vodnykh basseynakh Ukrainy [The influence of the economic and ecological situation on the industrial and economic activity in water basins of Ukraine] / N. G. Serbov. – Odessa : Izdatel Bukaev V. V., 2015. – 302 p. 23. Burkinskiy B. V. Ekonomiko-ekologicheskie osnovy regionalnogo prirodopolzovaniya i razvitiya / B. V. Burkinskiy, S. K. Kharichkov, V. N. Stepanov. – Odessa : Feniks, 2005. – 575 p. 24. Dzhigirey V. S. Ekologiya i okhrana okruzhayushchey prirodnoy sredy / V. S. Dzhigirey. – Kiev : Znaniya, 2007. – 422 p. 25. Dorohuntsov S. I. *Opty-*

mizatsiia pryrodokorystuvannia [Optimization of nature use] / S. I. Dorohuntsov, A. M. Mukhovykov, M. A. Khvesyk // Pryrodni resursy: ekoloheo-ekonomichna otsinka. – Kyiv : Kondor, 2004. – Vol. 1. – 291 p.

Information about the author

M. Serbov – PhD in Geographical Sciences, Associate Professor, Vice-rector for Academic Affairs of Odessa State Environmental University (15 Lvivska St., Odessa, Ukraine, 65016, e-mail: serbov@odeku.edu.ua, serbovng@gmail.com).

Інформація про автора

Сербов Микола Георгійович – канд. геогр. наук, доцент, проректор з навчальної роботи Одеського державного екологічного університету (вул. Львівська, 15, м. Одеса, 65016, Україна, e-mail: serbov@odeku.edu.ua, serbovng@gmail.com).

Информация об авторе

Сербов Николай Георгиевич – канд. геогр. наук, доцент, проректор по учебной работе Одесского государственного экологического университета (ул. Львовская, 15, г. Одесса, Украина, 65016, e-mail: serbov@odeku.edu.ua, serbovng@gmail.com).

Стаття надійшла до ред.
15.03.2018 р.

УДК 338.48(504)

JEL Classification: L83; Z32; Q57

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

**Зима О. Г.
Голуб М. О.**

Зима О. Г. Методичний підхід до оцінювання потенціалу екологічного туризму / О. Г. Зима, М. О. Голуб // Економіка розвитку. – 2018. – № 1 (85). – С. 14–21.

На сучасному етапі розвитку екологічного туризму існує проблема визначення його потенціалу. У наукових працях більшість учених використовують методи анкетування та опитування, але під час оцінювання потенціалу екологічного туризму потрібно враховувати не тільки суб'єктивні, а й кількісні показники, які мають об'єктивний характер. Охарактеризовано різні підходи до визначення потенціалу загалом. Окреслено рівні туристичного потенціалу. Визначено специфічні ознаки поняття "екотуристичний потенціал". Проаналізовано

основні підходи до розуміння ресурсів потенціалу екологічного туризму. Досліджено критичні погляди на розвиток екотуризму в об'єктах природно-заповідного фонду, які перебувають під особливою охороною. Визначено основні фактори, які мають вплив на потенціал розвитку екологічного туризму в областях України. Проаналізовано шляхи розвитку екологічного туризму в різних регіонах України. Визначено методичні підходи до оцінювання потенціалу екологічного туризму України. Об'єктом дослідження є процес розвитку екологічного туризму в Україні. Предметом дослідження – методи оцінювання потенціалу екологічного туризму. Теоретичною та методологічною основою дослідження були наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, дані Державної служби статистики та Міністерства культури України, звіти міжнародних організацій.

Таким чином, вирішення проблеми визначення методів оцінювання потенціалу екологічного туризму в Україні має бути комплексним.

Ключові слова: екотуристичний потенціал, ресурси екологічного туризму, об'єкти природно-заповідного фонду, принципи екотуризму, природні та антропогенні ландшафти.

.....

МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ПОТЕНЦИАЛА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА

**Зима А. Г.
Голуб М. А.**

На современном этапе развития экологического туризма существует проблема определения его потенциала. В научных трудах большинства ученых используются методы анкетирования и опроса, но при оценке потенциала экологического туризма необходимо учитывать не только субъективные, но и количественные показатели, которые имеют объективный характер. Охарактеризованы различные подходы к определению потенциала в целом. Обозначены уровни туристического потенциала. Определены специфические признаки понятия "экотуристический потенциал". Проанализированы основные подходы к пониманию ресурсов потенциала экологического туризма. Исследованы критические взгляды на развитие экотуризма в особо охраняемых объектах природно-заповедного фонда. Определены основные факторы, которые влияют на потенциал развития экологического туризма в областях Украины. Проанализированы пути развития экологического туризма в различных регионах Украины. Определены методические подходы к оценке потенциала экологического туризма в Украине. Объект исследования – процесс развития экологического туризма в Украине. Предмет исследования – методы оценки потенциала экологического туризма. Теоретической и методологической основой исследования были научные труды отечественных и зарубежных ученых, данные Государственной службы статистики и Министерства культуры Украины, отчеты международных организаций.

Таким образом, решение проблемы определения методов оценки потенциала экологического туризма в Украине должно быть комплексным.

Ключевые слова: экотуристический потенциал, ресурсы экологического туризма, объекты природно-заповедного фонда, принципы экотуризма, природные и антропогенные ландшафты.

.....

THE METHODOLOGICAL APPROACH TO THE ASSESSMENT OF ECOTOURISM DEVELOPMENT

**O. Zyma
M. Holub**

The current development of ecological tourism has given rise to the problem of determining its potential. Most scientists use surveys and polling methods in their research, but when assessing the potential of environmental tourism, it is necessary to consider not only subjective indicators, but also quantitative ones which are objective. Different approaches to the definition of potential as a whole have been characterized. The levels of tourism potential have been indicated. The specific features of the concept of ecotourism potential have been identified. The main approaches to understanding the ecotourism potential resources have been analyzed. The critical views on the development of ecotourism

is specially protected objects of the nature reserve fund have been studied. The main factors which affect the potential of the ecotourism development in the regions of Ukraine have been defined. The ways for ecotourism improvement in different regions of Ukraine have been analyzed. The methodological approaches to the assessment of the ecotourism potential in Ukraine have been defined. The object of the research is the process of development of ecological tourism in Ukraine. The subject of the research is the methods of assessment of the ecotourism potential. The theoretical and methodological basis of the research is the scientific works of domestic and foreign scientists, data of the State Statistics Service and the Ministry of Culture of Ukraine, reports of international organizations.

Thus, an integrated solution should be found to the problem of choosing the methods for assessment of the ecotourism potential in Ukraine.

Keywords: *ecotourism potential, ecotourism resources, objects of the natural reserve fund, the principles of ecotourism, natural and man-made landscapes.*

Сучасний туризм відкриває особливості масового туристичного продукту разом із його стандартизацією і серійним виробництвом, спеціалізацією та різноманітністю пропозицій, а також із сучасним процесом продажів і реклами, частіше віртуальної. За прогнозами Всесвітньої туристської організації [1], незважаючи на наявний ризик економічного спаду через детермінанти туристського попиту, міжнародний туризм буде продовжувати нарощувати темпи свого розвитку (у середньому на 3,3 % за рік із 2010 до 2030 рр., або на 43 млн міжнародних туристів щорічно).

Сьогодні існує тенденція більш відповідального ставлення до навколишнього середовища, усвідомлення туристами важливості дбайливого ставлення до природи. Оскільки розуміння крихкості культурної та природної спадщини з кожним роком в Україні стає більш важливим, тому ринок екотуризму зростає, а проблема відповідального відпочинку стає актуальнішою.

Отже, питання оцінювання потенціалу екологічного туризму є предметом постійних дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Значний внесок у вирішення окремих аспектів оцінювання розвитку зробили О. Любіцева, О. Дмитрук, В. Храбовченко, Р. Шарплей, Р. Картер, М. Ханей [2 – 7] та ін. Однак існує проблема визначення показників для оцінювання потенціалу екологічного туризму. Тому метою дослідження є визначення методичних підходів до оцінювання потенціалу екологічного туризму України. Об'єктом дослідження є процес розвитку екологічного туризму в Україні. Предметом дослідження – методи оцінювання потенціалу екологічного туризму.

Хоча за останні роки було проведено багато досліджень у сфері екотуризму, більшість із них тільки спробували оцінити соціальний вплив упровадження екологічного туризму на місцеве населення [8] або як він впливає на різноманітність флори та фауни [9 – 11]. Дуже мало вчених, які об'єднали біологічну, екологічну та культурну інформацію [12]. Більш того, для досягнення максимального ефективного співіснування економічних, екологічних і соціальних аспектів у сфері туризму є необхідність в інтеграції елементів різних наук в одну систему [13; 14]. Сучасні вчені використовують різні за своєю методикою підходи до оцінювання екотуристичного потенціалу, такі як: опитування, карто-

графічний метод, інтегральне оцінювання та ін. Недоліком більшості з них є суб'єктивний характер та неадекватність використаної інформації.

Через те що питання набуває актуальності, зарубіжні вчені приділяли увагу комплексному оцінюванню потенціалу екологічного туризму. Слід розглянути дослідження Б. Штека [15], який розробив методику для початкового експрес-оцінювання потенціалу туризму на території природно-заповідного фонду (ПЗФ). Вона ґрунтується на отриманні відповідей на ряд ключових запитань. Методи швидкого оцінювання базуються на приблизних кількісних оцінках, а також частково на припущеннях. Експертам пропонують дати відповідь на запитання за допомогою схематичних зображень, кожне з яких має певне значення: позитивне, середнє, негативне.

У результаті після аналізу відповідей можна визначити рівень розвитку туризму на ПЗФ. Автор методики вважає, що не всі запитання однаково важливі для конкретних територій. За потреби до каталогу рекомендованих запитань може бути додано інші запитання, пов'язані з конкретною специфічною ситуацією. Увесь процес оцінювання можна розподілити на такі етапи (рис. 1).

Спроби оцінити потенціал екологічного туризму в більшості вчених закінчувалися лише загальними заходами. Тільки подальші наукові дослідження дали змогу виділити показники оцінювання потенціалу екологічного туризму. Р. Шарплей [5], наприклад, оцінив потенціал екологічного туризму шляхом проведення соціологічного опитування, у результаті якого було розроблено ієрархію потреб, яким віддають перевагу на екологічному відпочинку. Хоча в дослідженнях ученого респондентами були експерти з економіки, туризму, екології тощо, необхідно враховувати суб'єктивний характер оцінки.

Інший метод оцінювання потенціалу екологічного туризму використовували вчені З. Ою, В. Чен та Л. Сонг [17, с. 235] під час вивчення геологічного парку Ксінвен. Ними створена система визначення індексу сталого розвитку екологічного туризму за допомогою трикомпонентної моделі: суспільство – економіка – навколишнє середовище. Учені висунули гіпотезу щодо системи оцінювання індексу екологічного туризму, що відображено у 37 показниках, включаючи екологічний, економічний і соціальний аспекти.

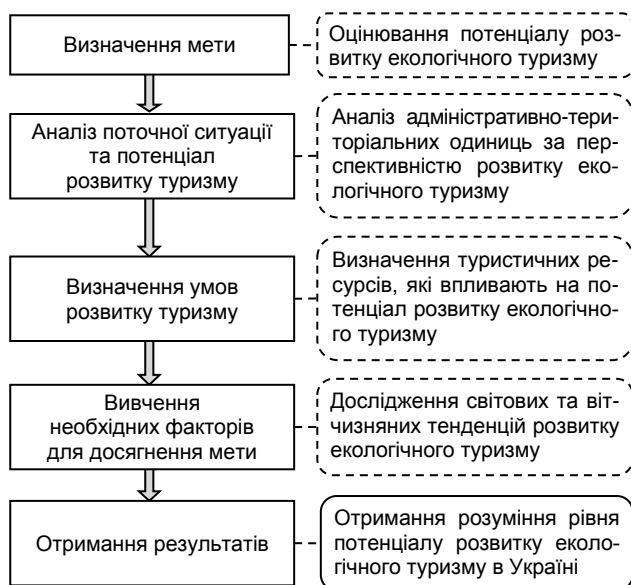

Рис. 1. Етапи оцінювання екотуристичного потенціалу [15, с. 28]
 [The stages of assessment of ecotourism potential [15, p. 28]]

На підставі рішення експертів щодо ступеня важливості кожного показника, учені будують матрицю ієрархічного маркування. За важливістю різних факторів, їх буде розподілено на п'ять категорій: 1, 3, 5, 7, 9. Своєю чергою, 1 означає лише те, що два фактори однаково важливі; 3 – те, що один фактор важливіший, ніж інший; 5 – більш важливий, 7 – дуже важливий і 9 – абсолютно важливий фактори.

Використовуючи об'єктивний метод лінійної зваженої функції, зазначені раніше вчені змогли оцінити потенціал екологічного туризму як складової сталого туризму за такою формулою:

$$S = \sum_{h=1}^p \left| \sum_{j=1}^m \left(\sum_{i=1}^n A_i \times B_i \right) \times C_j \right| \times D_h, \quad (1)$$

де B_i – ступінь важливості рівня A_i .

Згідно із проведеним дослідженням, потенціал екологічного туризму може бути розподілений на кілька блоків. Крім того, сам процес оцінювання можна розподілити на етапи, згідно з рівнями критеріїв, тобто на різних етапах під час аналізу різних блоків можна отримати різні результати. Це є позитивним моментом, тому що дає можливість оцінювати різні ресурси потенціалу екологічного туризму, а також знаходити сфери, яким потрібно приділити особливу увагу для підвищення темпів розвитку екологічного туризму.

Учені Ф. Сантарем, Р. Сілва і П. Сантос [18, с. 304] розробили новий підхід до вивчення потенціалу екологічного туризму природних територій, які перебувають під охороною, шляхом оцінювання восьми різних критеріїв (двох біологічних, п'яти екологічних та одного культурного). На основі цих критеріїв було розроблено

формулу обчислення коефіцієнта потенційної цінності екотуризму (EPV) пішохідних стежок. У своєму дослідженні вчені змогли оцінити специфіку кожного з маршрутів, а також продемонструвати вплив сезонності, спираючись на такі критерії: біорізноманітність (S), середня кількість тварин (MVH), кількість природних об'єктів (NM), кількість антропогенних об'єктів (AM), ландшафтна різноманітність (LD), діапазон поширення рослин, що перебувають під охороною (VCS-PRD), кількість ендеміків (NE). Однак важливо зазначити, що в Україні використовувати цей метод у початковому вигляді неможливо за відсутності інформації за деякими показниками. Більш того, цей метод дозволяє оцінити тільки потенціал пішохідних стежок, не беручи до уваги інших об'єктів екологічного туризму. Але цей підхід до оцінювання показників потенціалу екологічного туризму найкраще підходить до такого оцінювання національних природних парків в Україні.

Біорізноманітність (S) розраховують як кількість видів, які можна спостерігати на маршруті протягом сезону. Необхідно приділити увагу джерелу інформації. В Україні таким джерелом інформації може слугувати екологічний паспорт кожної з територіально-адміністративних одиниць України, у якому подано інформацію щодо кількості видів флори та фауни в регіоні.

Середня кількість тварин (MVH) – цей показник розраховують як частоту спостереження тварин на певному проміжку маршруту.

Однак показник біорізноманітності (S) містить показник середньої кількості тварин (MVH). Тому більшу увагу слід приділити саме біорізноманітності.

Також слід урахувати показник ендеміків (NE). Кількість ендеміків в Україні наведено в Червоній книзі. Таким чином, під час дослідження показників потенціалу екологічного туризму в Україні треба використовувати статистичні дані саме з Червоної книги.

Окрім цього, існує ще Зелена книга, яка також відіграє важливу роль в екологічному стані територій. Через те що зміст інформації, поданої в Червоній та Зеленій книзі, відрізняється, то логічним буде розподіл показника на дві складові: показник тварин і рослин із Червоної книги (NRB) та рослинні групи із Зеленої книги (NGB).

Кількість природних (NM) та антропогенних об'єктів (AM) представляють, відповідно, загальну кількість природних і антропогенних елементів, наявних на маршруті. До природних об'єктів учені Ф. Сантарем, Р. Сілва, П. Сантос [18, с. 305] зараховують водні та геологічні ресурси, прибережні зони. Своєю чергою, до антропогенних об'єктів, на їхню думку, належать такі: автентичні кургани, автентичні мости, старі села, церкви, хатинки пастухів, старинні зерносховища та інші елементи з високою репрезентативністю місцевої культури.

Для дослідження показника кількості природних об'єктів (NM) на території національних природних парків слід використовувати інформацію щодо об'єктів природно-заповідного фонду з екологічних паспортів

регіонів України. До них належать: водно-болотні угіддя, відкриті заболочені землі, водоохоронні землі, прибережні захисні смуги, ліси та інші лісовкриті площі, рекреаційні території.

У ході дослідження антропогенних об'єктів (АМ) в Україні використано інформацію Міністерства культури України, а саме пам'ятки культурної спадщини національного значення, занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. До них належать: пам'ятки археології, пам'ятки історії, пам'ятки монументального мистецтва, пам'ятки архітектури, які знаходяться на території національного природного парку.

Наступним етапом у дослідженні потенціалу екологічного туризму на природних територіях, що перебувають під охороною, є визначення ландшафтної різноманітності (LD). До неї вчені зараховують рослинність, водні ресурси, будівлі та рельєф. Цю формулу можна використовувати в разі оцінювання на мікрорівні, а для інших рівнів загальна протяжність маршруту не відіграє важливої ролі, тобто враховують лише кількість ландшафтної різноманітності.

Для визначення ландшафтної різноманітності (LD) в Україні слід використовувати не загальну інформацію про поширення тих чи інших природних ресурсів, а тільки елементи екологічної мережі. Тобто саме природні ресурси з таких територій становлять великий інтерес серед подорожніх, які обирають саме екологічний туризм. До таких об'єктів належать: ліси та інші лісовкриті площі, відкриті заболочені землі, відкриті землі без рослинного покриття або з незначним рослинним покривом, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, курортні та лікувально-оздоровчі території. Окрім цього, на території національних природних парків існує багато видів маршрутів, тому цей показник беруть до уваги в ході дослідження потенціалу конкретних екологічних маршрутів, а в авторському дослідженні цей показник не взято до уваги.

Для розрахунку діапазону поширення рослин (VCS-PRD), які перебувають під охороною, учені Ф. Сантарем, Р. Сілва, П. Сантос [18, с. 306] використовують таку формулу:

$$VCS - PRD = \frac{\sum \frac{VCS}{PRD}}{S}, \quad (2)$$

де VCS – ступені важливості рослин, які перебувають під охороною;

PRD – загальна кількість рослин.

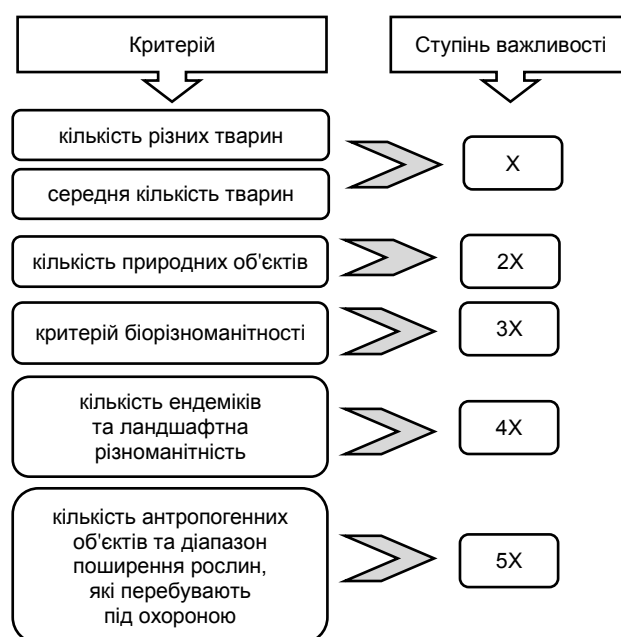
Але, відповідно до зазначеного раніше, авторами було визначено показники тварин і рослин із Червоної книги (NRB) та рослинні групи із Зеленої книги (NGB), тому раціональним буде використовувати саме їх. За потреби у визначенні діапазону поширення тварин чи рослин треба брати до уваги територію, на якій проводять дослідження, та загальну кількість флори чи фауни.

Після підрахунку всіх зазначених раніше критеріїв, можна підрахувати потенціал екотуризму у природних

територіях, що перебувають під охороною, за формулою:

$$EPV = \frac{\sum \text{Значення кожного критерію} \times \text{Ступінь важливості}}{\text{Кількість критеріїв}}. \quad (3)$$

Учені Ф. Сантарем, Р. Сілва, П. Сантос [18, с. 306] зазначають, що потенціал екотуризму можна підрахувати двома способами. По-перше, кожному критерію назначають однаковий ступінь важливості. По-друге, кожному критерію – свій ступінь важливості (рис. 2).

Рис. 2. Один зі способів розрахунку потенціалу екологічного туризму [18]
[One of the methods of ecotourism potential assessment [18]]

Відповідно до рис. 2, критерій кількості різних тварин і критерій середньої кількості тварин мають найменший ступінь важливості, а кількість антропогенних об'єктів та діапазон поширення рослин, що перебувають під охороною, мають найбільший ступінь важливості з усіх критеріїв через найбільшу привабливість для туристів.

Під час дослідження було надано однаковий ступінь важливості кожному з показників оцінювання екологічного туризму. Для аналізу потенціалу екологічного туризму на території природно-заповідного фонду України було обрано 29 національних природних парків, які знаходяться на території України: Білобережжя Святослава (Миколаївська область), Бузький Гард (Миколаївська область), Великий Буг (Запорізька область), Верховинський (Івано-Франківська область), Вишницький (Чернівецька область), Гетьманський (Сумська область), Гуцульщина (Івано-Франківська область), Дворічанський

(Харківська область), Дермансько-Острозький (Рівненська область), Деснянсько-Старогутський (Сумська область), Дністровський каньйон (Тернопільська область), Ічнянський (Чернігівська область), Кармелюкове Поділля (Вінницька область), Карпатський (Івано-Франківська область), Мезинський (Чернігівська область), Нижньодністровський (Одеська область), Олешківські Піски (Херсонська область), Північне Поділля (Львівська область), Пирятинський (Полтавська область), Подільські Товтри (Хмельницька область), Приазовський (Запорізька область), Прип'ять-Стохід (Волинська область), Синевир (Закарпатська область), Слобожанський (Харківська область), Ужанський (Закарпатська область), Хотинський (Чернівецька область), Черемоський (Чернівецька область), Яворівський (Львівська область).

Такий вибір був обумовлений тим, що раціональним упровадження екологічного туризму є саме на територіях національних природних парків (НПП), тому що ця територія є заповідною, адміністрація активно здійснює просвітницьку роботу, залишається лише скорегувати вектори розвитку, згідно з принципами екологічного туризму [19]. Для цього необхідно мати уявлення, територія яких національних природних парків має найвищий потенціал розвитку екологічного туризму. Після здійснення аналізу всі показники були унормовані, у зв'язку з тим, що вони мають різну розмірність.

Отже, слід розрахувати показник біорізноманітності національних природних парків за формулою:

$$S = \text{Flora} + \text{Fauna}, \quad (4)$$

де S – показник біорізноманітності;

Flora – кількість видів рослин на території НПП, од.;

Fauna – кількість видів тварин на території НПП, од.

Інформацію для підрахунку було обрано з офіційних сайтів національних природних парків [20 – 25], а також з офіційного сайту природних заповідних територій України [26].

Своєю чергою, показники кількості ендеміків (NE), кількість тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (NRB), кількість груп, занесених до Зеленої книги України (NGB), були наведені з Червоної та Зеленої книг України [27].

Кількість природних об'єктів, які знаходяться на території національного природного парку, розраховують за формулою:

$$NM = w.s. + o.s. + w.z. + c.z. + f.z. + g.z., \quad (5)$$

де NM – показник кількості природних об'єктів;

$w.s.$ – площа водно-болотних угідь, га;

$o.s.$ – площа відкритих заболочених земель, га;

$w.z.$ – площа водоохоронних зон, га;

$c.z.$ – площа прибережних захисних смуг, га;

$f.z.$ – площа лісів, га;

$g.z.$ – площа рекреаційних територій, га.

Для здійснення цього аналізу було використано дані з екологічних паспортів регіонів.

Разом із тим для підрахунку кількості антропогенних ресурсів, які знаходяться на території національного природного парку, використовували таку формулу:

$$AM = a + m + h, \quad (6)$$

де AM – показник кількості антропологічних об'єктів;

a – кількість археологічних об'єктів національного значення, од.;

m – кількість об'єктів монументального мистецтва національного значення, од.;

h – кількість історичних об'єктів національного значення, од.

Інформацію для розрахунків було взято з офіційного сайту Міністерства культури України [28].

Для того щоб визначити показник ландшафтної різноманітності, необхідно скористатися такою формулою:

$$LD = \frac{NM}{S_q}, \quad (7)$$

де LD – показник ландшафтної різноманітності національного природного парку;

NM – показник кількості природних об'єктів, га;

S_q – площа національного природного парку, га.

Таким чином, після підрахунку всіх показників та здійснення нормування, потенціал екологічного туризму на територіях національних природних парків дорівнює (таблиця):

Таблиця

**Результати розрахунку
потенціалу екологічного туризму
на території національних природних парків
[The results of calculation
of ecotourism potential
in the territory of national natural parks]**

Назви НПП	Адміністративно-територіальні одиниці	Перспективність розвитку екологічного туризму
1	2	3
Усього: Україна		0,809 47
Подільські Товтри	Хмельницька	0,113 123
Ічнянський	Чернігівська	0,081 732
Бузький Гард	Миколаївська	0,063 347
Олешківські Піски	Херсонська	0,060 675
Карпатський	Івано-Франківська	0,046 445
Нижньодністровський	Одеська	0,044 328
Приазовський	Запорізька	0,041 227
Дермансько-Острозький	Рівненська	0,040 395
Гетьманський	Сумська, Полтавська	0,038 825

Закінчення таблиці

1	2	3
Ужанський	Закарпатська	0,032 91
Черемоський	Чернівецька	0,032 299
Прип'ять-Стохід	Волинська	0,029 969
Дністровський каньйон	Тернопільська	0,028 706
Північне Поділля	Львівська	0,028 508
Яворівський	Львівська	0,028 483
Білобережжя Святослава	Миколаївська	0,027 996
Деснянсько-Старогутський	Сумська	0,027 02
Верховинський	Івано-Франківська	0,026 956
Кременецькі гори	Тернопільська, Рівненська	0,025 277
Пирятинський	Полтавська	0,021 63
Мезинський	Чернігівська	0,020 015
Слобожанський	Харківська	0,019 703
Синевир	Закарпатська	0,019 478
Хотинський	Чернівецька	0,019 273
Дворічанський	Харківська	0,018 354
Гуцульщина	Івано-Франківська	0,017 806
Кармелюкове Поділля	Вінницька, Одеська	0,016 354
Великий Буг	Запорізька	0,015 633
Вижницький	Чернівецька	0,013 531

Таким чином, національний природний парк "Подільські Товтри" (Хмельницька область) має найвищий потенціал для розвитку екологічного туризму, тому що на території цього парку мешкає велика кількість тварин і рослин, які є унікальними за своїми властивостями. Більш того, тут знаходяться туристичні об'єкти антропологічного характеру, які допоможуть туристам більше дізнатися про українську культуру.

Результати оцінювання потенціалу розвитку екологічного туризму довели необхідність у диференційованому підході до вибору й обґрунтування напрямів державного регулювання розвитку екологічного туризму в Україні.

Література: 1. Офіційний сайт Всесвітньої туристської організації. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org>. 2. Любіцева О. О. Розвиток екологічного туризму в Україні / О. О. Любіцева, К. Сташук // Економічна та соціальна географія. – 2002. – Вип. 53. – С. 189–196. 3. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навчальний посібник / О. Ю. Дмитрук. – Київ : Альтерпрес, 2004. – 192 с. 4. Храбовченко В. В. Экологический туризм : учебно-методическое пособие / В. В. Храбовченко. – Москва : Финансы и статистика, 2003. – 208 с. 5. Sharpley R. Ecotourism: a consumption perspective / R. Sharpley // Journal of Ecotourism. – 2006. – No. 5. – P. 7–22. 6. Carter R. W. Improving environmental performance in the tourism accommodation sector / R. W. Carter, D. Whiley, C. Knight // Journal of Ecotourism. – 2004. – No. 3 (1). – P. 46–68. 7. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? / M. Honey. – Second ed. – Washington, DC : Island Press, 2008. – 568 p. 8. Reimer J. K. How do you know when you see it? Community-based ecotourism in the Cardamom Mountains of Southwestern Cambodia / J. K. Reimer, P. Walter // Tourism Management. – 2013. – No. 34 – P. 122–132. 9. Bouton S. N. Stakeholders' perceptions of a wading bird colony as a community resource in the Brazilian Pantanal / S. N. Bouton, P. C. Frederick // Conservation Biology. – 2003. – No. 17(1). – P. 297–306. 10. Nevin O. T. Measuring the cost of risk avoidance in brown bears: Further evidence of positive impacts of ecotourism / O. T. Nevin, B. K. Gilbert // Biological Conservation. – 2005. – No. 123. – P. 253–460. 11. The potential contribution of ecotourism to African wild dog *Lycaon pictus* conservation in South Africa / P. A. Lindsey, R. R. Alexander, J. T. Toilt, M. G. Mills // Biological Conservation. – 2005. – No. 123. – P. 13–23. 12. Linking community and national park development: A case from the Dominican Republic / J. Schelhas, R. E. Sherman, T. J. Fahley, J. P. Lassoie // Natural Resources Forum. – 2002. – No. 26. – P. 140–149. 13. Monteros R. L.-E. Evaluating ecotourism in natural protected areas of La Paz Bay, Baja California Sur, Mexico: Ecotourism or nature-based tourism? / R. L.-E. Monteros // Biodiversity and Conservation. – 2002. – No. 11. – P. 1539–1550. 14. Spanou S. Perception of visitors' environmental impacts of ecotourism: A case study in the Valley of Butterflies protected area, Rhodes Island, Greece / S. Spanou, K. Tsegenidi, T. Georgiadis // International Journal of Environment Research. – 2012. – No. 6 (1). – P. 245–258. 15. Steck B. Sustainable Tourism as a Development Option. Practical Guide for Local Planners, Developers and Decision Makers / B. Steck. – Eschborn : Federal Ministry for Economic Co-operation and Development, 1999. – 63 p. 16. Runge J. Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze / J. Runge. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. – 700 s. 17. You Z. Evaluating Ecological Tourism under Sustainable Development in Karst Area / Z. You, W. Chen, L. Song // Journal of Sustainable Development. – 2011. – Vol. 4, No. 2 (April). – P. 234–239. 18. Santarem F. C. A new approach to assess the ecotourism potential in protected areas: The case study of Peneda-Geres National Park / F. C. Santarem, R. A. Silva, P. T. Santos // Revista Turismo & Desenvolvimento. – 2014. – No. 21/22. – P. 303–313. 19. Зима О. Г. Категорійно-понятійні особливості екологічного, зеленого, сільського туризму / О. Г. Зима, М. О. Голуб // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 241–245. 20. Офіційний сайт НПП "Білобережжя Святослава". – Режим доступу : <http://belosvyat.org.ua>. 21. Офіційний сайт НПП "Бузький гард". – Режим доступу : <http://buzkiy-gard.org>. 22. Офіційний сайт НПП "Великий Буг". – Режим доступу : <http://grandmeadow.org.ua>. 23. Офіційний сайт НПП "Верховинський". – Режим доступу : <http://nppver.at.ua>. 24. Офіційний сайт НПП "Вижницький". – Режим доступу : <http://npp.cv.ua>. 25. Офіційний сайт НПП "Гетьманський". – Режим доступу : <http://getmanski.info/index.php/en>. 26. Система природоохоронних територій України. – Режим доступу : <http://pzf.menr.gov.ua/пзф-україни/території-та-об'єкти-пзф-україни.html>. 27. Зелена книга України / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я. П. Дідуха. – Київ : Альтерпрес, 2009. – 448 с. 28. Офіційний сайт Міністерства культури України. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua>.

References: 1. Ofitsiyni sait Vsesvitnoi turystskoi orhanizatsii. – Access mode : <http://www2.unwto.org>. 2. Liubitseva O. O. *Rozvytok ekolohichnoho turizmu v Ukraini* [Ecotourism development in

Who Owns Paradise? / M. Honey. – Second ed. – Washington, DC : Island Press, 2008. – 568 p. 8. Reimer J. K. How do you know when you see it? Community-based ecotourism in the Cardamom Mountains of Southwestern Cambodia / J. K. Reimer, P. Walter // Tourism Management. – 2013. – No. 34 – P. 122–132. 9. Bouton S. N. Stakeholders' perceptions of a wading bird colony as a community resource in the Brazilian Pantanal / S. N. Bouton, P. C. Frederick // Conservation Biology. – 2003. – No. 17(1). – P. 297–306. 10. Nevin O. T. Measuring the cost of risk avoidance in brown bears: Further evidence of positive impacts of ecotourism / O. T. Nevin, B. K. Gilbert // Biological Conservation. – 2005. – No. 123. – P. 253–460. 11. The potential contribution of ecotourism to African wild dog *Lycaon pictus* conservation in South Africa / P. A. Lindsey, R. R. Alexander, J. T. Toilt, M. G. Mills // Biological Conservation. – 2005. – No. 123. – P. 13–23. 12. Linking community and national park development: A case from the Dominican Republic / J. Schelhas, R. E. Sherman, T. J. Fahley, J. P. Lassoie // Natural Resources Forum. – 2002. – No. 26. – P. 140–149. 13. Monteros R. L.-E. Evaluating ecotourism in natural protected areas of La Paz Bay, Baja California Sur, Mexico: Ecotourism or nature-based tourism? / R. L.-E. Monteros // Biodiversity and Conservation. – 2002. – No. 11. – P. 1539–1550. 14. Spanou S. Perception of visitors' environmental impacts of ecotourism: A case study in the Valley of Butterflies protected area, Rhodes Island, Greece / S. Spanou, K. Tsegenidi, T. Georgiadis // International Journal of Environment Research. – 2012. – No. 6 (1). – P. 245–258. 15. Steck B. Sustainable Tourism as a Development Option. Practical Guide for Local Planners, Developers and Decision Makers / B. Steck. – Eschborn : Federal Ministry for Economic Co-operation and Development, 1999. – 63 p. 16. Runge J. Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze / J. Runge. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. – 700 s. 17. You Z. Evaluating Ecological Tourism under Sustainable Development in Karst Area / Z. You, W. Chen, L. Song // Journal of Sustainable Development. – 2011. – Vol. 4, No. 2 (April). – P. 234–239. 18. Santarem F. C. A new approach to assess the ecotourism potential in protected areas: The case study of Peneda-Geres National Park / F. C. Santarem, R. A. Silva, P. T. Santos // Revista Turismo & Desenvolvimento. – 2014. – No. 21/22. – P. 303–313. 19. Зима О. Г. Категорійно-понятійні особливості екологічного, зеленого, сільського туризму / О. Г. Зима, М. О. Голуб // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 241–245. 20. Офіційний сайт НПП "Білобережжя Святослава". – Режим доступу : <http://belosvyat.org.ua>. 21. Офіційний сайт НПП "Бузький гард". – Режим доступу : <http://buzkiy-gard.org>. 22. Офіційний сайт НПП "Великий Буг". – Режим доступу : <http://grandmeadow.org.ua>. 23. Офіційний сайт НПП "Верховинський". – Режим доступу : <http://nppver.at.ua>. 24. Офіційний сайт НПП "Вижницький". – Режим доступу : <http://npp.cv.ua>. 25. Офіційний сайт НПП "Гетьманський". – Режим доступу : <http://getmanski.info/index.php/en>. 26. Система природоохоронних територій України. – Режим доступу : <http://pzf.menr.gov.ua/пзф-україни/території-та-об'єкти-пзф-україни.html>. 27. Зелена книга України / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я. П. Дідуха. – Київ : Альтерпрес, 2009. – 448 с. 28. Офіційний сайт Міністерства культури України. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua>.

Ukraine] / O. O. Liubitseva, K. Stashuk // *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*. – 2002. – Issue 53. – P. 189–196. 3. Dmytruk O. Yu. *Ekolohichnyi turizm: suchasni kontseptsii menedzhmentu i marketingu* [Ecotourism: modern concepts of management and marketing] / O. Yu. Dmytruk. – Kyiv : Alterpres, 2004. – 192 p. 4. Khrabovchenko V. V. *Ekologicheskyy turizm : uchebno-metodicheskoe posobie* / V. V. Khrabovchenko. – Moskva : Finansy i statistika 2003. – 208 p. 5. Sharpley R. Ecotourism: a consumption perspective / R. Sharpley // *Journal of Ecotourism*. – 2006. – No. 5. – P. 7–22. 6. Carter R. W. Improving environmental performance in the tourism accommodation sector / R. W. Carter, D. Whaley, C. Knight // *Journal of Ecotourism*. – 2004. – No. 3 (1). – P. 46–68. 7. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? / M. Honey. – Second ed. – Washington, DC : Island Press, 2008. – 568 p. 8. Reimer J. K. How do you know when you see it? Community-based ecotourism in the Cardamom Mountains of Southwestern Cambodia / J. K. Reimer, P. Walter // *Tourism Management*. – 2013. – No. 34 – P. 122–132. 9. Bouton S. N. Stakeholders' perceptions of a wading bird colony as a community resource in the Brazilian Pantanal / S. N. Bouton, P. C. Frederick // *Conservation Biology*. – 2003. – No. 17(1). – P. 297–306. 10. Nevin O. T. Measuring the cost of risk avoidance in brown bears: Further evidence of positive impacts of ecotourism / O. T. Nevin, B. K. Gilbert // *Biological Conservation*. – 2005. – No. 123. – P. 253–460. 11. The potential contribution of ecotourism to African wild dog *Lycaon pictus* conservation in South Africa / P. A. Lindsey, R. R. Alexander, J. T. Toit, M. G. Mills // *Biological Conservation*. – 2005. – No. 123. – P. 13–23. 12. Linking community and national park development: A case from the Dominican Republic / J. Schelhas, R. E. Sherman, T. J. Fahley, J. P. Lassoie // *Natural Resources Forum*. – 2002. – No. 26. – P. 140–149. 13. Monteros R. L.-E. Evaluating ecotourism in natural protected areas of La Paz Bay, Baja California Sur, Mexico: Ecotourism or nature-based tourism? / R. L.-E. Monteros // *Biodiversity and Conservation*. – 2002. – No. 11. – P. 1539–1550. 14. Spanou S. Perception of visitors' environmental impacts of ecotourism: A case study in the Valley of Butterflies protected area, Rhodes Island, Greece / S. Spanou, K. Tsegenidi, T. Georgiadis // *International Journal of Environment Research*. – 2012. – No. 6 (1). – P. 245–258. 15. Steck B. Sustainable Tourism as a Development Option. Practical Guide for Local Planners, Developers and Decision Makers / B. Steck. – Eschborn : Federal Ministry for Economic Co-operation and Development, 1999. – 63 p. 16. Runge J. Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze / J. Runge. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. – 700 s. 17. You Z. Evaluating Ecological Tourism under Sustainable Development in Karst Area / Z. You, W. Chen, L. Song // *Journal of Sustainable Development*. – 2011. – Vol. 4, No. 2 (April). – P. 234–239. 18. Santarem F. C. A new approach to assess the ecotourism potential in protected areas: The case study of Peneda-Geres National Park / F. C. Santarem, R. A. Silva, P. T. Santos // *Revista Turismo & Desenvolvimento*. – 2014. – No. 21/22. – P. 303–313. 19. Zyma O. *Katehoriino-poniatiiini osoblyvosti ekolohichnoho, zelenoho, silskoho turizmu* [Categorical and conceptual features of ecological, green and agro tourism] / O. Zyma, M. Holub // *Business Inform*. – 2015. – No. 1. – P. 241–245. 20. Ofitsiyni sait NNP "Biloberezhzhia Sviatoslava". – Access mode : <http://belosvyat.org.ua>. 21. Ofitsiyni sait NNP "Buzkyi hard". – Access mode : <http://buzkiy-gard.org>. 22. Ofitsiyni sait NNP "Velykyi Buh". – Access mode : <http://grandmeadow.org.ua>. 23. Ofitsiyni sait NNP "Verkhovynskyi". – Access mode : <http://nppver.at.ua>. 24. Ofitsiyni sait NNP "Vyzhnytskyi". – Access mode : <http://npp.cv.ua>. 25. Ofitsiyni sait NNP "Hetmanskyi". – Access mode : <http://getmanski.info/index.php/en>. 26. *Systema pryrodokhoromnykh terytorii Ukrainy* [The system of nature conservation areas in Ukraine] [Electronic resource]. – Access mode : <http://pzf.menr.gov.ua/pzf-ukraini/teritorii-ta-ob'ekty-pzf-ukraini.html>. 27. *Zelena knyha Ukrainy* / pid zah. red. chl.-kor. NAN Ukrainy Ya. P. Didukha. – Kyiv : Alterpres, 2009. – 448 p. 28. Ofitsiyni sait Ministerstva Kultury Ukrainy. – Access mode : <http://mincult.kmu.gov.ua>.

Інформація про авторів

Зима Олександр Григорович – канд. екон. наук, професор кафедри туризму Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

Голуб Марія Олексіївна – викладач кафедри управління соціальними комунікаціями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: maria.holub@hneu.edu.ua).

Інформація об авторах

Зима Олександр Григорьевич – канд. екон. наук, професор кафедри туризму Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харків, Україна, 61166, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

Голуб Марія Алексеевна – преподаватель кафедры управления социальными коммуникациями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харків, Україна, 61166, e-mail: maria.holub@hneu.edu.ua).

Information about the authors

O. Zyma – PhD in Economics, Professor of Tourism Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

M. Holub – lecturer of the Department of Social Communication Management of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: maria.holub@hneu.edu.ua).

*Стаття надійшла до ред.
15.03.2018 р.*